

Til
Nord-Gudbrandsdal tingrett
v/tingrettsdommer Ingulf Nordahl

ingulf.nordahl@domstol.no

Oslo 6. juni 2019

Deres ref.: 18-167104ENE-NOGU

SPØRSMÅL OM LUKKEDE DØRER OG REFERATFORBUD

1. Innledning

Vi viser til epost av 1. juni til Norsk Redaktørforening, med henvisning til epost av 31. mai til Olav Rønneberg, NRK, hvori inntatt opplysninger om innkomne begjæringer om lukkede dører/referatforbud i forbindelse med hovedforhandling i nevnte sak.

Norsk Redaktørforening (NR) representerer mediene i nevnte sak, og vil inngi felles merknader på vegne av de medier som har meldt sin interesse for å dekke hovedforhandlingen.

Ifølge de opplysninger vi har fått fra tingretten foreligger det tre ulike begjæringer:

- Fra forsvarer Hallén er det prinsipalt begjært at hele hovedforhandlingen lukkes i medhold av domstoloven § 125 første ledd bokstav b og d samt Grunnloven § 104. Subsidiært har hun begjært delvis lukking av hovedforhandlingen i medhold av domstoloven § 125 første ledd bokstav b og d jf. § 127 jf. § 129 annet ledd, slik at pressen får være tilstede med referatforbud
- Fra bistandsadvokat Hjortdal, er det begjært at saken i medhold av domstoloven § 125 første ledd bokstav b, c og d siste alternativ går for lukkede dører under de etterlattes forklaringer, samt i forbindelse med vitneførsel knyttet til de etterlattes reaksjoner i etterkant av drapet og under fremleggelse av obduksjonsrapporten og åstedsbilder av avdøde. Det er videre anført at det er et sterkt ønske fra de etterlate at avdødes navn ikke brukes i media når saken omtales
- Fra bistandsadvokat Skurdal, er det begjært at saken i medhold av domstoloven § 125 første ledd bokstav d siste alternativ går for lukkede dører under fornærmedes forklaring.

Av epost fra 3. juni fremgår det at retten i utgangspunktet ikke vil gi pressen innsyn i de respektive begjæringene. Vi vil komme tilbake til spørsmålet om innsyn i selve begjæringene under punkt..., men vil i denne omgang innrette våre merknader på disse premisser. Det medfører at vi må anlegge våre merknader ganske bredt, for å være mest mulig sikre på å treffe de konkrete argumenter som måtte være fremført i de ulike begjæringene.

Før vi går inn på de enkelte hjemmelsgrunnlagene som er påberopt vil vi komme med noen generelle bemerkninger i om lukkede dører i straffesaker.

2. Generelt om lukkede dører i hovedforhandlinger i straffesaker

Prinsippet om offentlighet i rettspleien er nedfelt i domstoloven § 124. Dette er et grunnleggende rettssikkerhetsprinsipp, jf. blant annet Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 6 nr. 1 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 14 nr. 1. Formålet med dette prinsipp er blant annet å sikre offentlig kontroll med og mulighet for kritikk av rettergangen, jfr. Rt-2007-521 avsnitt 12.

I forarbeidene til domstoloven er det uttalt at retten i utgangspunktet ikke skal treffe avgjørelse om lukkede dører etter § 125 dersom den finner at det som kan gjøre lukkede dører ønskelig, effektivt vil kunne oppnås ved referatforbud, jf. Ot.prp. 55 (1997-1998). Til sammenligning er det i Danmark ikke adgang til å lukke dørene når det er tilstrekkelig med referatforbud, jf. retsplejeloven § 29 (5).

At rettsforhandlingene skal gå for åpen rett er videre ansett som så viktig i et demokratisk samfunn at det er fastsatt i Grunnloven. Det må foreligge vektige grunner før det er anledning til å foreta innskrenkninger i offentlighetsprinsippet, jfr. Grunnlovens § 100 femte ledd:

"Alle har rett til innsyn i dokumenta til staten og kommunane og til å følgje forhandlingane i rettsmøte og folkevalde organ. Det kan i lov setjast grenser for denne retten av omsyn til personvern og av andre tungtvegande grunnar."

I forarbeidene til Grunnlovens § 100, St.meld. nr. 26 (2003 – 2004) side 143, står det følgende:

"Departementet mener at en grunnlovsfesting av offentlighetsprinsippet bør være mer enn en symbolsk markering. Prinsippet bør sette reelle skranker for lovgivernes myndighet, og grunnlovsbestemmelsen bør kunne håndheves av domstolene. Etter departementets syn bør en grunnlovsbestemmelse om offentlighetsprinsippet være til hinder for å gjøre inngrep i det sentrale innholdet i dagens offentlighetslovgivning. Samtidig bør ikke grunnlovsbestemmelsen være til hinder for å opprettholde bestemmelsene i offentlighetsloven i dag. En grunnlovsbestemmelse er ment å virke over tid og under skiftende samfunnsforhold. Det tilsier en viss tilbakeholdenhet med å grunnlovsfeste mer detaljert det som måtte følge av yttergrensene for åpenhet etter dagens lovgivning. Departementet vil likevel understreke at en grunnlovsfesting av offentlighetsprinsippet, sammen med en

grunnlovsfesting av infrastrukturkravet, bør stå som en permanent oppfordring om å arbeide for en størst mulig grad av åpenhet i den lovgivningen som til enhver tid gjelder. Departementets synspunkter i det følgende bygger på disse utgangspunktene. (vår understrekning)

Dette viser hvor viktig lovgiver anser offentlighetsprinsippet for å være og at det derfor skal arbeides for mest mulig åpenhet, ikke innskrenkninger i offentlighetsprinsippet.

Tilsvarende er understreket i Ot.prp.nr.55 (1997-1998) der det i punkt 4.1 om offentlighet i rettergangen står følgende:

«Når loven åpner for at retten kan innskrenke offentligheten i gitte tilfeller eller ut fra gitte hensyn, betyr ikke dette at retten nødvendigvis bør gjøre dette. Det er viktig å fastholde utgangspunktet om en offentlig rettergang og bare beslutte innskrenkninger i konkrete tilfeller der dette er nødvendig. Ved konkrete vurderinger av om dørene bør lukkes, offentlig referat forbys etc, må retten alltid ta i betraktning de prinsipielle hensyn som taler for offentlighet og som lovens hovedregler bygger på.»
(vår understrekning)

En beslutning om lukking av retten må videre oppfylle vilkårene i den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 10 nr. 2 for å være lovlig. EMK artikkel 10 er gjort til norsk rett med forrang, jfr. menneskerettslovens § 3 jfr. § 2. Det følger av praksis fra den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og Høyesterett at EMK artikkel 10 får anvendelse i nærværende sak.

Medias viktigste rolle i et demokratisk samfunn er å bringe frem informasjon av allmenn interesse og å være en "offentlig vaktbikkje" i forhold til maktfaktorer i samfunnet. Denne særskilte samfunnsrollen er fremhevet i en rekke dommer fra EMD og Høyesterett, og er begrunnelsen for at media er gitt et særskilt vern etter EMK artikkel 10 om yrings- og informasjonsfrihet. EMK artikkel 10 får anvendelse dersom media ber om innsyn i en sak av allmenn interesse. Dette følger av praksis fra EMD – sist ved storkammeravgjørelsen Magyar Helsinki Bizottsag mot Ungarn av 8. november 2016 (18030/11), se avsnitt 157 flg. - og av praksis fra Høyesterett, jfr. Rt-2013-374 og Rt-2015-1467.

Lukking av retten vil således være ulovlig dersom ikke vilkårene i artikkel 10 annet ledd er oppfylt. Artikkel 10 annet ledd oppstiller tre vilkår: Inngrepet må være foreskrevet ved lov, det må være begrunnet i et av de uttømmende opplistede formålene i annet ledd og inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn. Slik vi ser det, er nødvendighetskravet neppe oppfylt i nærværende sak – i alle fall ikke så lenge disse hensynene kan ivaretas gjennom begrensninger i referatadgangen – som vi kommer tilbake til under punkt 4.

Endelig vises det til Dommerforeningens dommerhåndbok «Dommerne og mediene» (2012), side 64, der foreningens medieutvalg uttaler at «dommerne bør ha som et utgangspunkt at man alltid vurderer hvorvidt det bør praktiseres meroffentlighet der det er adgang til det». Samme sted vises det også til forslaget fra en arbeidsgruppe under Domstoladministrasjonen som i 2010 foreslo å lovfeste plikten til å vurdere meroffentlighet i domstolloven ny § 124a, og som er tatt med i utkast til ny domstollov som har vært på høring i høst (se note 52, og også note 53 i håndboken.)

3. De enkelte hjemmelsgrunnlag

Både den tiltaltes forsvarer og bistandsadvokaten for de etterlatte har påberopt seg domstoloven § 125, første ledd, bokstav b) om hensynet til privatlivets fred eller til ærbarhet. Det finnes lite rettspraksis og teori hva gjelder begrepet «ærbarhet». Når det gjelder spørsmålet om privatlivets fred, så er det imidlertid klart at det skal adskillig mer til enn det ubehag som både tiltalte og ofte fornærmede gjerne vil føle gjennom det å få sin sak behandlet i retten og med presse og publikum tilstede.

Vi viser blant annet til Bøhn, s. 546, hvor det heter at «Det må antas at det bare kommer på tale med stengte dører dersom forhandlingene gjelder særskilt intime og private anliggender for en fornærmet eller vitne, eller hvis slike forhold hos tiltalte bare i mindre grad direkte gjelder selve tiltalen». Bøhn viser deretter til at det for de involverte ofte vil være viktig at deres identitet ikke blir kjent, men at dette ikke kan begrunne lukkede dører. Derimot kan det samme hensyn ivaretas ved et mindre omfattende inngrep enn å lukke dørene, nemlig ved begrensninger i referatadgangen etter domstoloven § 129. Vi viser for øvrig til våre anførsler om lukkede dører kontra referatforbud under punkt 4.

Bistandsadvokaten for de etterlatte har også påberopt seg domstoloven § 125, bokstav c) som gir åpning for å lukke dørene dersom det er frykt for at åpne dører vil «vanskeliggjøre sakens opplysning». Denne begjæringen er rettet inn mot de etterlattes forklaringer, samt i forbindelse med vitneførsel knyttet til de etterlattes reaksjoner i etterkant av drapet. De etterlatte har også et ønske om at avdødes navn ikke brukes.

Vi har selvsagt stor forståelse for den belastningen det medfører for de etterlatte å skulle forklare seg for åpen rett. Samtidig er det vanskelig for oss å se at de hensyn som begrunner nettopp denne unntakshjemmelen i domstoloven er oppfylt i dette tilfellet.

Vi minner om at dette er en unntakshjemmel som kom inn i loven ved revisjonen i 1999. Før den tid var det ikke anledning til å lukke dørene i straffesaker på dette grunnlaget. Av forarbeidene (Ot. Prp. nr. 55 1998-1998, punkt 4.3.4.) fremgår det at:

«Departementet slutter seg til utvalgets forslag, slik at det også blir adgang til å lukke dørene av hensyn til sakens opplysning ved hovedforhandlingen i straffesaker. Departementet går ut fra at regelen i så måte likevel vil bli nyttet med stor tilbakeholdenhet.

Utvalget foreslår at vilkåret for lukking skal være at «retten frykter for at offentlighet vil vanskeliggjøre sakens opplysning». Dette innebærer at vurderingen av om dørene bør lukkes ut fra hensynet til sakens opplysning, skal skje etter samme skjønnsstema som etter bestemmelsene i dag.

Etter departementets mening bør loven formuleres slik at det fremgår tydelig at lukking av dørene bare skal skje når det finnes påkrevd ut fra særlige forhold i den enkelte sak, og det derfor er et markert behov for lukkede dører.» (vår uth.)

Vi kan ikke se at det er forhold knyttet til de etterlattes vitneforklaringer som her skiller seg vesentlig fra de hensyn som vil gjøre seg gjeldende overfor etterlatte i mange drapssaker, og hvor det ikke har vært aktuelt å lukke dørene.

Når det gjelder bruk av avdødes navn, så vil vi kort bemerke at det er vanskelig å se at det finnes hjemmel for dette i lovverket og at det i så fall må fremkomme som en henstilling fra de etterlatte. Det er ellers helt vanlig å bruke navn på omkomne i ulykker og ofre i drapssaker når disse omtales i media, selv om dette selvsagt kan oppleves som belastende for enkelte etterlatte og pårørende. Avdødes navn har da også vært brukt i en rekke saker i media allerede.

Både forsvarer og bistandsadvokaten for fornærmede har påberopt seg domstolloven § 125 d) som omhandler saker hvor siktede er under 18 år eller et vitne ber om det «av grunner som retten finner fyllestgjørende».

Vi vil minne om det ikke er noen automatikk i at dørene skal lukkes i saker hvor tiltalte er under 18 år. Vi viser her til kjennelse av 12. mars 2019 i Borgarting lagmannsrett (19-033875SAK-BORG/04), hvor flere unge gutter under 18 år sto tiltalt for alvorlige voldsforbrytelser. Her hadde tingretten i utgangspunktet imøtekommet en begjæring fra en av forsvarerne om å lukke dørene under hovedforhandlingen. Lagmannsretten opphevet tingrettens kjennelse, og skriver blant annet:

«...verken prinsippet om åpenhet i strafferettspleien eller kravet om å sikre barnets rett til beskyttelse av sitt privatliv i saker hvor barnet anklages for straffbare forhold, gjelder unntaksfritt. Hensynet til å beskytte barnets privatliv vil være et viktig hensyn i vurderingen av om unntak fra kravet om offentlighet i EMK artikkel 6 er strengt nødvendig, og hensyn til pressens og offentlighetens innsyn vil være relevant ved vurderingen av om en begjæring om lukkede dører skal etterkommes, for eksempel dersom identifisering av barnet kan unngås på andre måter. Det er for så vidt klart at det vil være større behov for å lukke dørene i saker hvor barn er tiltalt enn i saker mot voksne, men uansett må det foretas en nyansert vurdering basert på de konkrete forholdene i saken. Hensynet til barnet må veie tungt, men også hensynet til offentlig innsyn og offentlighetens informasjonsbehov må trekkes inn, herunder om lukkede dører er nødvendig eller om referatforbud er tilstrekkelig i den konkrete saken.

Etter lagmannsrettens syn er det åpenbart ikke tilstrekkelig kun å vise til at tiltalte er barn, sammen med en generell uttalelse om at belastningen for barnet er slik at dørene må lukkes. Det kreves en mer konkret og nyansert begrunnelse.»

Hovedforhandlingen fortsatte deretter for åpne dører.

Det er altså vesentlig at retten tar det riktige utgangspunkt når spørsmålet om lukkede dører skal vurderes. Det vil også ha betydning for de vurderinger som må gjøres med hensyn til hvorvidt dørene skal lukkes helt eller delvis, og hvorvidt mediene bør få være tilstede, selv om dørene lukkes. Vi kommer tilbake til dette under punkt 4.

Vi minner også om at Jæren tingrett nylig har avsluttet hovedforhandlingen i straffesaken mot en 18 år gammel gutt (17 år på gjerningstidspunktet) som står tiltalt for drap på en 13 år gammel jente på Varhaug. Saken har gått for åpne dører.

Når det gjelder begjæringen fra fornærmede om at dørene skal lukkes under hans forklaring, er det vanskelig å se hvordan denne skulle fylle lovens krav. Vi sier dette med det forbehold at vi ikke har fått innsyn i selve begjæringene, noe vi kommer tilbake til under punkt 5.

4. Lukkede dører kontra referatforbud

Etter vårt syn skjer det alt for ofte at norske domstoler velger det mest dramatiske og omfattende alternativet, altså lukkede dører etter § 125, når man kunne valgt langt mer fleksible og offentlighetsvennlige alternativer som er gjort mulige i domstollovens kapittel 7, for eksempel referatforbud etter § 129. Samtidig vet vi at det jevnlig finner sted rettsmøter i norske domstoler hvor journalister er tilstede og overværer bevisførsel av svært intim og belastende karakter for de involverte. Det gjelder blant annet saker om seksuelle overgrep, vold i nære relasjoner osv. Ofte skjer dette ved at retten lukker dørene for publikum, men lar mediernes representanter være tilstede, med klare begrensninger når det gjelder referatadgang. Noen ganger ilegges det ikke formelle restriksjoner. Vi mener en slik løsning burde vært aktuell også i dette tilfellet. Vi kjenner knapt til tilfeller hvor mediene ikke har fulgt rettens instruksjoner.

Vi minner ellers om at domstolloven § 127 gir åpning for å lukke dørene, men med for eksempel presse tilstede, underlagt presise referatbegrensninger.

Vi viser også til Dommerforeningens mediehåndbok («Dommerne og mediene», 3. utgave), hvor det på side 33 heter:

«Med unntak for de sakene hvor det i loven er uttrykkelig bestemt at rettsmøtet skal gå for lukkede dører, vil det etter utvalgets mening sjelden være behov for å utelukke pressen. Utvalget mener at de hensyn som tilsier lukkede dører, som oftest vil ivaretas ved at det nedlegges et begrenset referatforbud».

Vi vil også vise til andre sammenlignbare saker hvor mediene har vært gitt adgang til å referere fra hovedforhandlinger med mindreårige tiltalte.

- Asker og Bærum tingrett behandlet i 2015 straffesaken mot en da 15 år gammel jente tiltalt for drap på en barnevernsinstitusjon. Både i tingretten og i lagmannsretten kunne mediene følge saken fra et tilstøtende rom. De eneste begrensningene i referatadgangen gjaldt tiltaltes forklaring. Lagmannsrettens kjennelse er vedlegg nr 1.
- Kristiansand tingrett avsa 13. juni i 2017 kjennelse om lukkede dører i saken mot en 16 år gammel gutt som var tiltalt for dobbeltdrap. Pressen fikk imidlertid anledning til å være tilstede, uten begrensninger i referatadgangen. Kjennelsen er vedlegg nr 2.
- Kristiansand tingrett avsa 29. mai 2018 en kjennelse i en sak hvor en 16 år gammel jente sto tiltalt for drap. Hovedforhandling ble holdt for lukkede dører, men med adgang for blant andre media. Den eneste begrensningen i referatadgangen gjaldt visse personlige opplysninger om tiltalte. Kjennelsen er vedlegg nr 3.
- Oslo tingrett avsa 16. november 2017 en kjennelse om delvis lukkede dører i en sak hvor to ungdommer som på gjerningstidspunktet var under 18 år, var siktet for flere

seksuallovbrudd overfor unge jenter. Retten ga imidlertid pressen anledning til å være tilstede, med pålegg om ikke å avsløre fornærmedes eller tiltaltes identitet. Kjennelsen er vedlegg nr 4.

5. Innsyn i selve begjæringene

Vi ber om innsyn i de begjæringene som ligger til grunn for tingrettens henvendelse til oss.

6. Oppsummering

- Prinsipalt ber vi om at hele hovedforhandlingen går for åpne dører.
- Subsidiært, dersom retten velger å lukke dørene ber vi om at pressen får være tilstede.
- Atter subsidiært ber vi om pressen får være tilstede, men med eventuelle begrensninger i referatadgangen.
- Vi ber om innsyn i de nevnte begjæringene.

Med vennlig hilsen

Norsk Redaktørforening

Arne Jensen
generalsekretær